

In Frankrijk bleek bij de September-moorden, wat tal van mannen en vrouwen nog, in weerwil van de doodsbedreiging, tegen het *ni Dieu ni maître*, „geen God en geen koning meer!” al was het ten koste van hun leven, 't verzet aandorsten. In Amerika lieten de Republikeinen onder Hamilton van hun protest tegen de Jeffersons niet af. In Engeland en in Schotland dreunde meer dan tien lange jaren het protest tegen wat Parijs misdreef, rusteloos door. En ook in het noorden en in het oosten van Europa liet zanger noch wijsgeer van zijn protest tegen de onzinnigheid van het *contrat social* af. Maar, in weerwil van dit alles, scheen in óns lieve vaderland tenslotte zelfs elke reageerende minderheid uitgestorven.

Hiertelande hield letterlijk niemand stand. Reeds herinnerde ik er aan, hoe zelfs Van der Palm, die later zoo Ciceroni-aansch voor ons herstel de panegyrie wist uit te galmen, eerst heulde met het revolutionair gebroed. Natuurlijk waren er mannen van hoog-deftig aanzien te over, die aan veel zich ergerden en in hun salons de *Sans-culottes* vervloekten, maar ook hun toch ontbrak 't aan alle beginselvastheid en faalde het aan alle veerkracht voor verzet. Enkel en weken het land uit. Meer dan één liet een zwakke critiek verluiden; maar tot een krachtig protest als in de Vendée, of als van Edmund Burke in 't Londensche Parlement, is het destijds hier te lande in niet één raadzaal gekomen. Met Bilderdijk, die naar 't bedreigde Duitschland uittoog, verliet de banierdrager van Oud-Holland onze erve. Het sprak zoo verpletterend sterk, dat toen Oranje in Scheveningen scheep ging, niet één dwepende kreet voor Oranje uit wat hoek van onze erve ook, meer gehoord werd.

Waarom nu is dit smadelijke zonder weerga van onze toenmalige positie te wijten? Ge gevoelt toch zelf, het moet een diep schuilende oorzaak hebben gehad dat er, op dit machtige keerpunt der jongste geschiedenis, niet één machtig Staatsman voor ons zoo schitterend verleden opkwam; dat niet één enkele Calvinist het hoofd dorst ontblooten; en dat de golfslag der Revolutie uit Frankrijks hoofdstad als met wilde stuwkracht heel onzen historischen bouw niet slechts scheuren deed of afbrokkelen, maar als met één ruk wegspoelde. Het is zoo, toen Napoleon uit de verte zijn eigen doodsschaduw op